

Г. Г. ДИНИС

Георгій Георгійович Динис, кандидат юридичних наук, завідувач кафедри, професор Закарпатського державного університету

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ КОНЦЕПЦІЇ ГЛОБАЛЬНОГО ПРАВА, ПРАВА ІНТЕРНЕТУ АБО КІБЕРПРАВА ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Для розуміння міжнародно-правових концепцій глобального права, права Інтернету або кіберправа та сприйняття відповідних трансформацій у міжнародному праві необхідно «тільки» змінити спосіб мислення. Автор з підтекстом акцентував увагу на виразі «тільки». У широкому сенсі визнання незмінності суттєвих складових міжнародного права (джерела права, спосіб створення правових норм, суб'єкти, предмет, об'єкт правового регулювання, характеристики застосування юридичного примусу, *differentia specifica* побудови системи права) зумовлює не сприйняття трансформацій у сучасному міжнародному праві. Це є не тільки теоретико-правова проблема. Суттєвою складовою пізнання еволюційного розвитку сучасного світового правопорядку є філософія появи та формування нових правових феноменів. На практиці, на наш погляд, ціна питання – оцінка перспектив протидії існуючим та попередження новим загрозам міжнародному миру та безпеці, створення міжнародних стратегій та трансформації діючих або створення ефективних інституцій для вирішення критично важливих глобальних проблем побудови постконфліктного світоустрою.

Альберт Ейнштейн (1879–1955) – один із найвидатніших учених ХХ століття, Нобелівський лауреат, автор знаменитої теорії відносності, сформулював доктринальну тезу, а саме: «Не змінивши моделі нашого мислення, ми не зможемо вирішити нашу проблему». Очевидно, проблема у точному прочитанні контексту даної формули і, по можливості, прагматичному застосуванні цієї тези стосовно змісту нових викликів і трансформацій у системі міжнародних відносин та розвиток концепцій глобального (світового) права, права Інтернету або кіберправа. Названі феномени знаменують початок новітнього глобального права ХХІ ст., що еволюційно йде на зміну сучасному догматичному і консервативному міжнародному праву.

Світопорядок міжнародних відносин ХХ ст. відповідно диктував концептуальну архітектуру системи класичного міжнародного права, побудованого на мирному співіснуванні двох антагоністичних суспільних формацій та сформував ілюзорний світ футурологічних концепцій. На наш погляд, на початку ХХІ ст. сучасне міжнародне право, за умови незмінності підходів до прочитання характерних суттєвих складових, вичерпало свої міжнародно-правові регулятивні можливості в активній системі міжнародних відносин. Про це свідчить обширна міжнародна реальність, основні загрози та виклики існуванню світової спільноти, які постійно декларуються у багатьох міжнародних документах Генеральної Асамблеї ООН, наприклад, у *Декларації Тисячоліття ООН, яка була затверджена резолюцією 55/2* Генеральної Асамблеї ООН від 8 вересня 2000 р.¹; також у Доповіді Групи високого рівня по загрозах, викликам та змінам під назвою «Більш безпечний світ: наша спільна відповідальність»^{*}, у якій ідентифіковано приблизний перелік сучасних, майбутніх глобальних загроз та викликів міжнародному миру і безпеці, наприклад:

- відсутність консенсусу між міждержавними союзами, між багатими та бідними країнами і між народами, які репрезентують різні культури, щодо універсальної системи колективної безпеки;
- потенційні загрози без державних кордонів (кіберзлочини);
- обмежені міжнародно-правові можливості для держав щодо самозахисту (ст. 51 Статуту ООН і самооборона);
- економічні і соціальні загрози, включаючи бідність; пандемічні інфекційні хвороби;
- екологічна деградація; статус правових механізмів, що регулюють раціональне використання природних ресурсів;
- небезпека поширення наявної ядерної, хімічної та біологічної зброї;
- міжнародний тероризм;
- відсутність узгоджених міжнародно-правових критеріїв, правил та керівних принципів щодо застосування сили;
- неурегульовані регіональні спори у Південній Азії, Північно-Східній Азії та на Близькому Сході, які продовжують створювати загрози міжнародному миру та безпеці;

© Г. Г. Динис, 2011

^{*} Група високого рівня із загроз, викликів та змін, що складалася з 19 видатних міжнародних діячів, які репрезентують різні регіони світу та мають різноманітний досвід та знання (Голова пан Анан Паньярачун, Таїланд), створена за ініціативою Генерального Секретаря ООН Кофі Анана з метою вивчення глобальних загроз та проведення аналізу майбутніх викликів міжнародному світу. Діяльність Групи обмежена сферою миру та безпеки. Мета Групи підготувати рекомендації відносно змін, необхідних для забезпечення ефективних колективних дій, включаючи огляд функціонування головних органів ООН (Див.: П'ятдесят дев'ята сесія ГА ООН. Пункт 55 порядку денного. Наступні заходи за підсумками Самміту тисячоліття. Записка Генерального секретаря ООН Кофі А. Анана. Док.ООН: A/59/565.Distr.General.2 December 2004.

– бачення Організації Об'єднаних Націй та рекомендації щодо змін ООН, головних органів, включаючи реформу Ради Безпеки².

Глобальний світопорядок ХХІ ст. та необхідність досягнення мети у вищезазначених сферах розвитку міжнародної спільноти, розуміння сучасних викликів і загроз зумовлює формування відповідних міжнародно-правових механізмів.

Чи спроможні чинні міжнародно-правові механізми виконати свої функції щодо попередження та врегулювання викликів та загроз міжнародному миру та безпеці? Яка перспектива очікує міжнародне право? Відповідей прогностичного характеру існує множина. У якості точної – можлива тільки одна. Паралельно з розвитком глобального права, права Інтернету або кіберправа міжнародне право продовжує функціонувати та виконувати обмежені регулятивні функції в умовах тільки відповідної системи міжнародних відносин у режимі еволюційних міжнародно-правових трансформацій³.

У цьому випадку актуальне значення для дослідження визначеної проблематики має проведене Дослідницькою Групою Комісії міжнародного права фундаментальне вивчення проблеми «Фрагментація міжнародного права: труднощі, зумовлені диверсифікацією та розширенням міжнародного права», у відповідності до рішення п'ятдесят четвертої сесії Комісії міжнародного права (2002)⁴.

У 2006 р. Дослідницькою Групою (Голова Групи – Мартті Коскенніемі) підготовлена основна частина доповіді⁵. У Доповіді наголошується: «В останні півстоліття рамки міжнародного права різко зросли. З інструментами, призначеними для регулювання засобами формальної дипломатії, міжнародне право розширило справу з найрізноманітнішими сферами міжнародної діяльності: від торгівлі до охорони навколишнього середовища, від прав людини до науково-технічного співробітництва. Нові багатосторонні установи, регіональні й універсальні, були створені в галузях торгівлі, культури, безпеки тощо. Сьогодні важко уявити собі сферу соціальної діяльності, яка не залежатиме від деяких типів міжнародно-правового регулювання⁶. У чому полягає юридичне значення процесу фрагментації загального міжнародного права і які юридичні оцінки? У Доповіді Групи міститься наступна відповідь: «Хоча реальність і значення фрагментації не допускають сумнівів, оцінки явища різноманітні». Деякі коментатори були дуже критичні, розглядаючи як ерозію загального міжнародного права появу конфліктуючої юриспруденції і втрату правової стабільності. Інші вбачають тут переважно технічну причину.

Проблема, яка виникла природним чином з наростанням міжнародно-правової діяльності, може контролюватися використанням технічної оптимізації та координації⁷. Комісія міжнародного права визнала, що фрагментація створює як інституційну, так і основну проблему. Перші пов'язані з юрисдикцією і компетенцією різних установ, що застосовують міжнародно-правові норми та їх ієрархічні відносини між собою. Разом із тим, Комісія підготувала обґрунтування рекомендацій стосовно фрагментації: «...поява нових і спеціальних галузей права, так званих «автономних режимів» і географічно або функціонально обмежених договірних систем, створює проблеми для цілісності міжнародного права. Нові типи спеціалізованого права не з'являються випадково: вони покликані відповідати новим технічним і функціональним вимогам. Поява «екологічного права», наприклад, означає відповідь на зростаюче занепокоєння з приводу стану міжнародної екології. «Торговельне право» розвивається як засіб реагування на можливості, створювані порівняльними перевагами в міжнародних економічних відносинах. «Закон про права людини» спрямований на захист інтересів громадян. «Міжнародне кримінальне право» являє собою правовий вираз «боротьби проти безкарності». Кожен нормативний комплекс або «режим» характеризується наявними власними принципами, своєю формою експертизи і свій «Етос», які не обов'язково збігаються з духом сусідньої галузі. «Торговельне право» та «Екологічне право», наприклад, переслідують суто специфічні цілі і базуються на принципах, які часто вказують у різні напрями⁸.

Проблематика фрагментації міжнародного права є предметом постійної уваги дослідників міжнародного права. Першість у цій сфері віддають британському вченому Вілфреду Дженксу, який звертав увагу на дві особливості: з одного боку, в міжнародному світі відсутній загальний законодавчий орган. Таким чином, підготовка договорів характеризується наявністю значної кількості історичних, функціональних і регіональних груп, які діють сепаратно один від іншого і в деяких аспектах нагадують сепаратні системи національного права⁹. Також відзначаються актуальністю з питань фрагментації міжнародного права наукові праці Мартті Коскенніемі та Паіві Лейно¹⁰, Антоніо Сегура-Серано¹¹ та інші.

Проблема тлумачення у науковій доктрині та на практиці нових феноменів, пов'язаних з міжнародним правом, вражає мозаїкою різних поглядів та коментарів по суті правових явищ: «глобальне право», «право Інтернету», «кіберправо», «міжнародне право», «світове право». Що означає Інтернет?^{*} У чому полягає різниця між «глобалізацією права» та «глобалізацією правових систем»? Що є спільного та відмінного між

* Інтернет – у правовому *stricto sensu* цього виразу не має організаційно-правових характеристик, Комп'ютерна мережа SWIFT, яка надає послуги лише акціонерам Суспільства Всесвітнього міжбанківського телекомунікаційного зв'язку має характеристики юридичної особи з відповідними правовими наслідками. В якості технічного терміна Інтернет – глобальна інтернаціональна комп'ютерна мережа. Інтернет – від англ. *Interconnected networks* – взаємодіючі мережі; або відкрита світова комунікаційна інфраструктура, що складається з взаємопов'язаних комп'ютерних мереж, які забезпечують доступ до відділеної інформації та обмін інформацією через комп'ютерний зв'язок. Офіційною датою появи мережі Інтернет вважають 2 січня 1969 р. (Див.: <http://orbk.net/2010/11/shho-take-wikileaks>). На даний час до основних інформаційних ресурсів (служб) мережі Інтернет відносять: World Wide Web; електронну пошту (e-mail); FTP – службу зберігання файлів і їх надання користувачам;

«глобальним правом» та «світовим правом». Такі питання формулюють дослідники Кларк Дж. та Сон В. (США)¹²? На наш погляд, відмінності між виразами «глобальне право» та «світове право» є умовними і взаємозамінними. Зміст названих термінів не містить відмінностей щодо джерел права, предмету та правового регулювання.

У цілому, відповіді на питання щодо джерел права, суб'єктів права, предмету, об'єкту та механізму правового регулювання правовідносин, пов'язаних власне міжнародним правом з глобальним (світовим) правом, правом Інтернету (або кіберправом зумовлюють зміст відповідей, які б зумовили *differentia specifica* кожного феномена окремо, систем права або правових феноменів, що знаходяться у процесі формування. Сутність і прагматика розуміння даних феноменів, пов'язаних із міжнародним правом, зумовлена пошуком принципово нових методів дослідження можливостей правового регулювання процесів глобалістики початку ХХІ ст. та одного із сегментів системи управління міжнародними відносинами – регуляторної правової підсистеми міжнародного права. Аналіз загальних об'єднуючих характеристик та відмінностей між названими термінами і процесами зумовлює необхідність наукового аналізу визначених явищ у взаємозв'язку з динамікою глобалізації системи міжнародних відносин.

Глобалізація у буквальному змісті означає трансформацію економічних, технологічних, гуманітарних процесів в єдине світове суспільство з універсальними уніфікованими правилами для міжнародного руху капіталу, іноземних інвестицій, людських ресурсів, технологій, міграції населення. У західній доктрині права вказують на різницю між глобалізацією права та глобалізацією правових систем. Глобалізація права є новою тенденцією розвитку права і правових систем у всьому світі. Хоча економічні взаємозв'язки між національними державами існували з давніх часів, глобалізація правових систем є відносно новим феноменом.

Дослідники глобального права Теренс С. Холідей, Павел Осінський (США) сформулювали концептуальне бачення глобалізації права наступним чином: «глобалізація права може бути визначена, як світова прогресія транснаціональних правових структур і дискурсів, які супроводжуються екстенсивністю, інтенсивністю, швидкістю і впливом. Ми вважаємо, що теорія глобального проникнення закону потребуватиме не менше чотирьох умов стосовно глобалізації та права: актори (автор: держави), механізм (автор: механізм правового регулювання), влада, структури (автор: інституційні структури) та світова система. Порівняння чотирьох підходів до глобалізації та права – світова держава, світові системи, постколоніальний глобалізм і право та економічний розвиток, свідчить про значні зміни, але з можливими прогалинами, відносно результатів та пояснювальних факторів. Дослідження показують, що глобалізація є змінною величиною в ряді досліджень закону: (а) створення регулювання глобальних ринків, (б) злочинів проти людяності і геноцид; (в) поширення політичного лібералізму і конституціоналізму, та (г) інституціоналізації прав жінок. На нашу думку, подальша глобалізація правових норм та практики буде відбуватися значно глибше від центрів розташування місцевих культурних інституцій та переваг і меншою мірою можливо глобальні норми будуть ініціювати точний контекст і підтвердження його. Майбутні дослідження продуктивно будуть направлені туди, звідки глобалізаційне право походить, як і коли глобальні норми і право будуть передаватися і посилюватися залежно від того, як місцева влада буде проводити переговори¹³.

Аналіз наукових доктрин та підходів до правової кваліфікації названих процесів створює можливості для певних висновків. Наприклад, Херман Е. Делі, США (Herman E. Daly) стверджує, що деколи терміни «інтернаціоналізація» та «глобалізація» взаємозамінюються, але з певною формалізованою різницею.

Термін «інтернаціоналізація» відноситься до міжнародної ввічливості, відносин, договорів і т.д.. «Глобалізація» означає стирання (*erasure*) національних кордонів в економічних цілях; міжнародна торгівля стає міжрегіональною торгівлею і набуває рис абсолютної переваги, вказує Херман Делі¹⁴. Таким чином, аналіз доктринальних положень вітчизняних та зарубіжних вчених свідчить про те, що формується наукова доктринальна позиція щодо різниці між інтернаціоналізацією права, яка мала місце протягом певного часу і глобалізацією права, відмінної від сучасного міжнародного права.

Основою глобалізації права є глобалізація бізнесу та ринку, яка супроводжується поглибленою взаємозалежністю основних акторів міжнародних відносин у економічній, гуманітарній та політичній сферах. Світові ринки вимагають передбачуваності. Рух капіталів, людських ресурсів, товарів, послуг, а також інформації, визнана пріоритетність питання прав і свобод людини набувають глобальних вимірів.

Вчені Террі Холлідей і Павло Осінський (США) здійснили систематизацію різних напрямів наукових підходів щодо глобалізації права і сформулювали п'ять запитань, які потребують відповідей.

1. У який спосіб глобальні гравці створюють право?
2. Яким чином здійснюється влада глобальними акторами (субектами)?
3. Де розроблені глобальні закони і яким чином вони передані?
4. У яких сферах життя діє глобалізоване право?
5. Чи здійснюється глобалізація?¹⁵

телеконференції та служби інтерактивних комунікацій користувачів; дискусійні групи Usenet, FidoNet та ін. Матеріальним способом фіксації інформації в мережі Інтернет є т.з. сторінки (або сайти), що створюються на основі мови розмежувань гіпертекстових посилань HTML (Hyper Text Markup Language). HTML – сторінки розміщуються на т.з. HTML або веб-серверах. (Тедєв А. А. Электронная коммерция (электронная экономическая деятельность): правовое регулирование и налогообложение. – М.: Приор-Издат, 2002. – С. 13.

В умовах глобально залежного світу держава не володіє виключною суверенною юрисдикцією у сучасному світі глобального правового порядку. Як наслідок, у результаті універсалізації процесів глобалізації відбувається поглиблення впливу недержавних приватних акторів (приватних компаній) на процеси уніфікації національних законодавчих процесів. Наприклад, діяльність транснаціональних компаній (ТНК) у сфері інвестиційної політики держав та укладення міжнародних договорів по захисту інвестицій; уніфікація митних правил щодо експортно-імпорتنних операцій товарів, послуг.

Аналіз правових аспектів процесів глобалізації свідчить про зміни юридично-правових характеристик державного суверенітету. На прикладі держав – членів Економічного Союзу можливо спостерігати правові наслідки стосовно процесів, пов'язаних з передачею компетенції держав наднаціональному утворенню – Європейському Союзу. Практично має місце перерозподіл об'єму повноважень центральних національних органів влади (судових, виконавчих, законодавчих) на користь наднаціональному утворенню – Європейському Союзу.

У цьому зв'язку представляють науковий інтерес концепція доктора Канішки Джаяшурія (професор міжнародної політики, Університет Аделаїда, Південна Австралія) щодо розуміння суверенітету держав у глобалізованому світі¹⁶. Доктор Джаяшурія пише: «Деякі вчені намагалися уточнити поняття суверенітету, щоб відповідати процесам глобалізації. Але ці спроби були невдалими. Передачі суверенітету держав на користь транснаціональних акторів транснаціональних акторів». Тобто, глобальний суверенітет розуміється так само, як державний суверенітет, але тільки на іншому рівні. Вчений вказує на дві проблеми, пов'язані з цим підходом.

1. Суверенітет не є статичним. Ця точка зору упускає той факт, що форма і суверенітет змінюються з плином часу. Суверенітет у середині ХХ ст. не те ж саме, що суверенітет під час європейської колонізації, яка, знову ж таки, відрізняється від суверенітету у ХХІ ст.

2. Суверенітет не є нульовим результатом гри. Іншими словами, суверенітет не те, що наявний або ні. Для перегляду суверенітету як з нульовою сумою, можна припустити, що чим у більшому об'ємі наявний суверенітет одного актора, тим меншим об'ємом суверенітет є в іншого актора. Таким чином, якщо передача суверенітету на користь транснаціональних організацій або мереж здійснюється у глобальному світі, то це має означати, що об'єм державного суверенітету зменшується. Ефект полягає у тому, що суверенітет державного суверенітету зменшується. Ефект полягає у тому, що суверенітет держави перекачується в кишені транснаціональних організацій та установ¹⁷.

«Відбувається трансформація суверенітету, але це не ерозія в результаті впливу глобального права. Дані трансформації свідчать про співробітництво між національними регуляторними інститутами та приватними акторами з метою забезпечення відповідності міжнародним стандартам», – пише Канішка Джаяшурія¹⁸.

Поряд з концепціями глобалізації світового порядку західних міжнародників, у науковій доктрині міжнародного права, значне місце посідають праці учених-міжнародників радянського періоду та пострадянського часу. Серед багатьох авторів з цієї тематики особливе місце посідає монографічне дослідження «Глобалізація, государство, право. ХХІ век»¹⁹ видатного юриста-міжнародника сучасності професора І. І. Лукашюка, предметом якого є дослідження умов та способів регулювання міжнародних відносин. Також, викликають увагу праці іншого російського вченого професора М. Н. Марченка²⁰.

У зв'язку з вищевикладеним, щодо актуальності проблематики «глобалізація та міжнародне право», можливо звернути увагу на наступні аспекти, дослідження яких дозволяє вивчити глобальний світ з точки зору впливу, саме міжнародно-правовими засобами, а саме:

– формування глобального права є наслідком глобалізаційних процесів і впливу на національні системи права і правових систем у світі;

– практично глобальні гравці не створили характерні правові механізми формування глобального права, відмінні від механізмів формування міжнародного права;

– глобальне право поки що не має свого власного предмету регулювання, джерел права та юрисдикцію, відмінну від міжнародного права;

– у системі міжнародних відносин відбуваються глибинні процеси, наслідком яких є зміни у статусі акторів (суб'єктів) міжнародного права;

– якісні зміни характеристик статусу акторів (суб'єктів) міжнародного права зумовлені змінами у «статусі суверенітету» держави. Тобто, відбувається перерозподіл об'єму повноважень суверенних прав та зобов'язань держав на користь міждержавних утворень (приклад – формування *sui generis* міжнародного права Європейського Союзу) та інших акторів міжнародного права.

Представляють інтерес наукові погляди американського вченого Пола Шиффа Бермана (Paul Schiff Berman). У своїх дослідженнях «Бачення за межами міжнародного права (огляд праць Джека Л. Голдсмита та Еріка А. Познера) в рамках міжнародного права»²¹; «До космополітичного бачення колізії законів: переосмислення інтересів держави в епоху глобалізації»²²; «Від міжнародного права до права глобалізації»²³; «Глобалізація юрисдикції» вчений розглядає сучасні проблеми міжнародного права на міждисциплінарному рівні: колізії правових норм; кіберпростір закону, писаного закону, і гуманітарного аналізу законів. Його останні роботи пов'язані з наслідками глобалізації для правових систем, міжнародного права²⁴.

У цілому є підстави погодитися з підходами вченого Гарольда Бермана, який відмічає: «Термін «світове право», я вірю, стане все більше вживаним, по мірі того, як людство вступає в нове століття і нове тисячоліття. Воно охопить, але не замінить термін «міжнародне право», який Ієремієм Бентамом запропонував у 1789 р., і термін «транснаціональне право», запропоноване Філіпом Джессепом у 1956 р. Евентуальне (мож-

ливе) значення терміна «світове право» буде сприйняте тоді, коли воно буде відображати такі глибокі концептуальні зміни, подібні тим, коли терміну «міжнародне право» прийшов на заміну термін «право націй» (*jus gentium*)»²⁵.

Наукові дослідження та вивчення проблеми право Інтернету або Кіберправо є актуальними напрямками у вітчизняній та зарубіжній доктрині. Причина глобального характеру – практика поширення мережі Інтернету, інформаційних технологій і відсутність зрозумілої ефективної системи міжнародно-правового регулювання. Правове забезпечення користування Інтернет-технологій є предметом досліджень таких зарубіжних вчених, як Андреа Слейн, Джон Перрі Барлоу, Філіп Агріє, Девід Р. Джонсон та Давід Рост, Метью Бурштейн, Джон ДелаКорт, Роберт В. Гамільтон, Грегори А. Кастаніас, Джек Л. Голдсмітс, Поль С. Берман та інші.

Особливе місце у сучасній пострадянській правовій доктрині посідає наукове дослідження талановитого вченого, математика і юриста В. Б. Наумова (Росія, Санкт-Петербург), в якому були розглянуті питання проблеми юрисдикції мережі Інтернет і відповідальності інформаційних провайдерів, поширення масової інформації та спама, захисту персональних даних при роботі в мережі Інтернет, питання поширення Інтернету в Росії у сучасний період часу, дослідження питань захисту авторських прав та аналіз статусу доменного імені. Практично, це перше монографічне фундаментальне дослідження проблем правового регулювання мережі Інтернет у Росії²⁶. Так само заслуговує на увагу дослідження української вченої Карини Шахбазян «Міжнародно-правові основи регулювання відносин в мережі Інтернет», дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (міжнародне право) (Київ, 2009 р.).

Інтернет часто розглядається як комунікування без кордонів завдяки технологічним перевагам, Інтернет-комунікаціям, незалежно від місця розташування споживача. Комунікації без кордонів швидко поширюються, створюючи правові колізійні ситуації для визначення юрисдикції одночасно як стосовно до предмету правового регулювання публічного права, так і стосовно до приватного права. Практично, Інтернет без кордонів аргументує декларацію появи взаємозалежного глобального світу та багаточисленних супутніх проблем – обширний набір тенденцій, які підтверджують про стирання (зменшення) обмеження сфери повноважень соціальних, політичних, економічних та правових порядків таких, як держава. Особливу увагу викликає дослідження «Управління Інтернетом. Проблеми, суб'єкти, перешкоди», автори: вчені Йован Курбалийя, Едуардо Гелбстайн²⁷. Складовою частиною дослідження є правові аспекти, які включають правовий механізм, юрисдикцію, арбітраж, право інтелектуальної власності, захист торгових марок, авторське право, кіберзлочинність, електронні цифрові підписи, трудове законодавство, тайна приватного життя і захист даних.

Стосовно правових аспектів управління Інтернетом існують два підходи: «Реальне право та «Кіберправо»; в якості правових механізмів можуть застосовуватися такі законодавчі норми, як: соціальні норми (звичай); саморегулювання, регулювання за допомогою програмного коду; судова практика (рішення судів); міжнародне право²⁸. Згідно загальноприйнятної позиції, міжнародне регулювання зумовлене глобальним характером Інтернету, що відповідно вимагає глобального регулювання. Необхідність глобального підходу вимагається у зв'язку з неефективністю національних законодавств у протидії спаму, кіберзлочинності²⁹.

У зв'язку з цим, у правовому відношенні викликають увагу міжнародні документи, прийняті на Всесвітньому саміті з питань інформаційного суспільства (WSIS) (грудень, 2003, Женева): а) Декларація принципів побудови інформаційного суспільства, де закріплені концепція, основні принципи, зобов'язання держав, яким вони повинні слідувати з метою розвитку усього світового співтовариства; б) План дій, де визначені основні напрямки і підходи до здійснення цього завдання, дата реалізації світовим товариством до 2015 р.³⁰. На практиці, держави визнали функціонування комп'ютерних глобальних мереж. У 1980 р. на підставі резолюції ЮНЕСКО № 4/21 була запроваджена Міжнародна програма розвитку комунікацій. Про її значення свідчить підтримка з боку Генеральної Асамблеї ООН (резолюції ГА ООН – №A/RES/44/50 від 8.12.1989 р., № A/RES/48/44 від 10.12.1993 р., № A/RES/49/38 від 30.01.1995 р.).

Серед досліджень проблеми Інтернетправа особливий інтерес викликає наукова праця Андреа Слейн* «Казки, технології та території: міжнародне приватне право, глобалізація та правові конструкції Інтернету без кордонів»³¹. У роботі розглядаються питання продукування Інтернету без кордонів. Разом із тим, автор досліджує питання технологічного застосування Інтернету без кордонів, захисту власних інтересів або нової концепції юрисдикції у зв'язку з поширенням Інтернету. Без сумніву, поширення Інтернету і є свідченням процесів глобалізації, що актуалізує необхідність правового регулювання користувачів Інтернет-технологій.

Співпадіння популяризації використання Інтернету та поглиблення глобалізаційних процесів на початку 90-х років стало основою для уваги інтерпретацій міжнародно-правового регулювання Інтернет-технологій. В Інтернеті була поширена фраза «*everywhere and nowhere*» (*скрізь і ніде*), яка потім стала звучати «*everywhere and anywhere*» (всюди і ніде). Вислів «всюди і ніде» став крилатим і *вперше* з'явився у знаменитій «Декларації незалежності Кіберпростору»*, поширеній у Інтернеті 8 лютого 1996 р. У 1967 р. фраза з'яви-

* Доктор Андреа Слейн є помічником професора факультету соціальних та гуманітарних наук Технологічного Інституту університету Онтаріо.

* «Декларація незалежності Кіберпростору» була написана під впливом швидкого поширення Інтернету Джоном Перрі Барлоу і опублікована 8 лютого 1996 Давосі (Швейцарія). Контекст Декларації складається із шістнадцяти коротких абзаців. У ньому говориться, що Сполучені Штати не мають згоди застосовувати закони до Інтернету і, що Інтернет знаходиться поза межами будь-якої країни. Інтернет розробляє власні соціальні контракти, щоб визначити, як вирішувати свої проблеми, заснувавши золоте правило. Інтернет робить це мовою прапорів держав Декларації Незалежності Об'єднаних Держав. «Ми створимо цивілізацію Розуму у Кіберпросторі». <http://homes.eff.org/~barlow/Declaration-Final.html>

лася у ліричних піснях поета Джона Перрі Барлоу – співзасновника «The Electronic Frontier Foundation», яка є громадською групою по захисту громадянських прав у цифровому світі (<http://www.eff.org/>).

Правове регулювання Інтернет-правовідносин для неконтрольованого обігу Інтернет-ресурсів через державні кордони є актуальною проблемою і формує рамки нашого правового розуміння Інтернет-ресурсів. Стосовно перспектив розвитку правового регулювання Інтернет-правових відносин можна прогнозувати, по-перше, створення рамочних міжнародно-правових нормативних положень, які виникають у результаті конфлікту локального (внутрідержавного) права з міжнародним, що охоплює і глобальне співтовариство, створюючи виклики у системі міжнародного права; по-друге, створення процесуальних та процедурних положень у контексті пошуку підходів для визначення нових правових колізій, що виникають в результаті застосування Інтернет-технологій щодо суб'єктів Інтернет права, предмету і об'єкту правового регулювання, джерел, міжнародно-правової відповідальності і т.д.

У цілому, дослідження міжнародно-правових концепцій глобального права, права Інтернету або Кіберправа свідчить про початковий етап формування правових відносин і відповідних механізмів правового регулювання названих феноменів. Практично, відкриті питання щодо визначення предмету, суб'єктів, джерел, юридичних механізмів примусу міжнародно-правового регулювання глобального права, світового, права Інтернету, (складова якого – WEB Internet) у світі, а також в Україні; проблеми міжнародної юрисдикції мережі Інтернет і відповідальності інформаційних провайдерів; механізмів правового регулювання поширення масової інформації, включаючи закриті (конфіденційну або секретну), та спама у світовій мережі згідно національного законодавства держав та міжнародного права або глобального права; міжнародно-правового захисту персональних даних авторів при роботі в мережі Інтернет (справа інтернет-портал Wikileaks.org)*; захисту авторських прав, захисту прав інтелектуальної власності в умовах виникнення глобальної інформаційної інфраструктури;

Таким чином, дослідження деяких аспектів проблеми формування міжнародно-правових концепцій глобального права, права Інтернету або кіберправа та еволюція відповідних трансформацій у міжнародному праві свідчить про необхідність створення ефективних міжнародно-правових стратегій для урегулювання критично важливих глобальних проблем побудови постконфліктного світоустрою.

¹ Доповідь Генерального секретаря «Ми, народи: роль Організації Об'єднаних Націй в XXI столітті» (F/54/2000); Доповідь Генерального секретаря «Асамблеї тисячоліття Організації Об'єднаних Націй: тематичні рамки саміту тисячоліття» (A/53/948 + Add.1; Декларация тысячелетия Организации Объединенных Наций. Утверждена резолюцией 55/2 Генеральной Ассамблеи от 8 сентября 2000 года. A/RES/55/2 ; http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU00044.html. Див.: 60-е пленарне засідання 17 листопада 1989 ООН. Десятиріччя міжнародного права. //A/RES/44/23 A/RES/44/23//60th plenary meeting/.

² Див.: A more secure world: our shared responsibility. Report of the High-level Panel on Threats, Challenges and Changes. United Nations General Assembly Doc.: A/59/565, 2 December 2004, 302 pages.

³ Report of the International Law Commission of its Fifty-fourth Session .Supplement No.10(A/57/10),chap.IX.A, paras.492–494.

⁴ Там само.

⁵ A/CN.4/L.682/Add.1.2 May 2006.

⁶ A/CN.4/L.702.P.4.

⁷ Ibid. P. 4.

⁸ A/CN.4/L.702.P. 5.

⁹ C. Wilfred Jenks. “The Conflict of law – Making Treaties”, BYBIL vol.30 (1953). – P. 403.

¹⁰ See: *Martti Koskenniemi and Põivi Leino*. Fragmentation of International Law? Postmodern Anxieties Hague International Tribunal Court of Justice;

Martti Koskenniemi. The Fate of Public International Law: Between Technique and Politics. Journal of International Law, 2002 – Cambridge Univ Press.

¹¹ Див., наприклад: Antonio Segura-Serrano. The Transformation of International Law. No. 12/09 – 37 pages. Jean Monnet Center for International Law and Regional Economic Law & Justice. NYU School of Law. – Access regime: <http://centers.law.nyu.edu/jean-monnet/papers/09/091201.html>;

¹² Див.: Clark G., Sohn B. World Peace Through World Law: Two Alternative Plans. 3 Ed. enlarged. Cambridge, Massachusetts: Harvard Univ. Press, 1966. – P. XVII–LII.

¹³ Див.: Terence C. Halliday, American Bar Foundation. Pavel Osinsky Pavel Osinsky, Department of Sociology, Northwestern University. Annual Review of Sociology. Vol. 32: 447–470 (Volume publication date August 2006).

¹⁴ Див.: Herman E. Daly. Globalization versus Internationalization some Implications. School of Public Affairs University of Maryland College Park, MD 20742-1821.

¹⁵ Ibid , Terence C. Halliday. – P. 447–470.

¹⁶ A/CN.4/L.702. – P. 4.

¹⁷ Див.: Kanishka Jayasuriya. The Rule of Law in the Era of Globalization: Globalization, Law and the Transformation of Sovereignty: The Emergence of Global Regulatory Governance, Indiana Journal of Global Legal Studies 6: P. 425–56. Ind. J. Global Leg. Stud. 425 (1999).

* Даний веб-сайт, створений на базі движка Вікіпедії, спеціалізується на «зливів» конфіденційної або секретної урядової інформації західних держав. На інтернет-порталі Wikileaks.org, де були опубліковано великий масив (кількадесят тисяч) таємних документів, стосовно діяльності багатонаціональних військових контингентів в Іраці та Афганістані.

¹⁸ Там само.

¹⁹ Лукашук. Глобализация, государство, право. XXI век. – Москва: Спарк, 2000.

²⁰ Див.: Марченко М. Н. Об основных тенденциях развития права в условиях глобализации Государство и право № 6. – 2009/48.

²¹ Див.: Paul Schiff Berman. Seeing Beyond the Limits of International Law (reviewing Jack L. Goldsmith & Eric A. Posner, the Limits of International Law), 84 Tex. L. REV. 1265 (2006).

²² Див.: Paul Schiff Berman Towards a Cosmopolitan Vision of Conflict of Levs: Redefining Governmental Interests in a Global Era, 153 U. PA Cosmopolitan Vision. 153 U. PA. L. REV. J. REV. 1819 (2005).

²³ Див.: Paul Schiff Berman. From International Law to Law and Globalization, 43 COLUM. J. TRANSNAT'L L. 485 (2005) Дж. TRANSNAT 'L L. 485 (2005).

²⁴ Paul Schiff Berman The Globalization of Jurisdiction, 151 U. PA. L. REV. J. REV. 311 (2002) 311 (2002).

²⁵ Paul Schiff Berman Towards a Cosmopolitan Vision of Conflict of Levs: Redefining Governmental Interests in a Global Era, 153 U. PA Cosmopolitan Vision. 153 U. PA. L. REV. J. REV. 1819 (2005);

²⁶ Наумов В. Б. Право и Интернет: Очерки теории и практики. – Москва: Книжный дом. «Университет», 2002. – 432 с.

²⁷ Internet Governance. Issues, Actors and Divides. Jovan Kurbalija Eduardo Gelbstein' © DiploFoundation, 2005. 85-138 Pages. – Access regime: http://window.edu.ru/window/library/pdf2txt?p_id=26794&p_page=1

²⁸ Ibid, 27 Page.

²⁹ Ibid, 97 Page.

³⁰ Declaration of Principles on Information Society Structure № WSIS-03/GENEVA/DOC/4-R – [Електронний ресурс] – Режим доступу до документу: <http://www.wsis.org/>.

³¹ Див: Andea Slane. “Tales, Techs and Territories: Private International Law, Globalization and the Legal Construction of Borderlessness on the Internet”, 71 Law and Contemporary Problems 3: 129–151 (Summer 2008).

Резюме

Предметом даного наукового дослідження є проблема формування міжнародно-правових концепцій глобального права, права Інтернету або кіберправа та сприйняття відповідних трансформацій у міжнародному праві. Ціна питання – прагматична оцінка перспектив протидії існуючим та попередження нових загроз міжнародному миру та безпеці, трансформація або створення ефективних міжнародних стратегій для правового урегулювання критично важливих глобальних проблем. На початку XXI ст. сучасне міжнародне право вичерпало свої міжнародно-правові регулятивні можливості. На думку автора, одною із умов відтворення альтернативних правових концепцій для забезпечення міжнародного миру та безпеки на планеті є сприйняття доктринальної тези видатного ученого XX ст. Альберта Ейнштейна: “Не змінивши моделі нашого мислення, ми не зможемо вирішити нашу проблему.”

Ключові слова: глобальне (світове) право, право Інтернету (Кіберправо), трансформації у міжнародному праві, міжнародне право.

Резюме

Предметом данного научного исследования является проблема формирования международно-правовых концепций глобального права, права Интернета либо киберправа и восприятие соответствующих трансформаций в международном праве. Цена вопроса – прагматичная оценка перспектив противодействия существующим и предупреждения новых угроз международному миру и безопасности, создание эффективных международных стратегий для правового урегулирования критически важных глобальных проблем. Вначале XXI ст. современное международное право исчерпало свои международно-правовые регулятивные возможности. По мнению автора, одним из условий построения альтернативных правовых концепций для обеспечения международного мира и безопасности на планете является восприятие доктринального тезиса выдающегося ученого XX ст. Альберта Эйнштейна: “Не изменивши модели нашего мышления, мы не сможем решить нашу проблему”.

Ключевые слова: глобальное право, мировое право, право Интернета, трансформации в мкждународном праве, международное право.

Summary

This academic research is devoted to the problems of international legal conceptions of global law, Internet law or cyber law and perception of transformations in international law. The key point of the problem is the pragmatic evaluation perspectives of the counter – action of existing and preventing new challenges to the international world and security, creation of effective international strategies for legal regulation of the most important global problems. At the beginning of XXI century modern international law exhausted its international legal regulating abilities. The author suggests that one of the essential point of constructive formation of alternative legal conceptions for guarantees of international peace and security in the world is acceptance od doctrine theses by its well known scientist of the XX century Albert Einstein, namely: “ If we do not change the model of our thinking, we can't decide this problem”.

Key words: Global Law, World Law, Internet Law (Cyber Law), International Law, Transformation in International Law.

Отримано 1.06.2011